

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **«РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СФЕРИ СТАРШИХ
ДОШКІЛЬНИКІВ В ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DO1 – M18z,
спеціальності 012 Дошкільна освіта
за освітньою програмою Дошкільна освіта
(заочна форма навчання)
Лисак Юлія Володимирівна

Керівник: **Гордійчук М.С.**,
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри теорії
та методик дошкільної освіти

Рецензент: **Мартіна О.В.**,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та
методик початкової освіти

Кам'янець-Подільський – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СФЕРИ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ В ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	9
1.1. Проблема розумового розвитку дошкільників у психолого-педагогічній літературі.....	9
1.2. Вікові особливості дітей старшого дошкільного віку.....	19
1.3. Організаційно-педагогічні умови розвитку інтелектуальної сфери старших дошкільників засобами ігрової діяльності.....	29
Висновки до першого розділу.....	53
РОЗДІЛ II. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	55
2.1. Діагностика наявного стану сформованості інтелектуальної сфери старших дошкільників.....	55
2.2. Розвивальна програма розвитку інтелектуальної сфери старших дошкільників засобами ігрової діяльності.....	65
2.3. Результати формувального експерименту: порівняльний аналіз.....	75
Висновки до другого розділу.....	79
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	83
ДОДАТКИ.....	90

ВСТУП

Актуальність дослідження. Прийнята Декларація про державний суверенітет України, Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті, Закон України про дошкільну освіту та загальні тенденції розвитку суспільства визначили нагальну потребу перебудови роботи усієї системи українського дошкілля. Лише природовідповідний, дитиноцентричний, вільний та творчий розвиток дитини в дошкільному віці дасть змогу їй реалізуватися у складному і багатогранному сучасному світі. Завданням дошкільної педагогіки є активна соціалізація дитини, турбота про її фізичний та психічний розвиток, формування її як особистості.

У цьому руслі, звісно, актуальним є питання розумового розвитку дошкільників. Адже дошкільний заклад – це перша організаційна та науково обґрунтована ланка системи освіти, де згідно з науковою методологією дитину послідовно готують до навчально-виховного процесу в рамках школи чи іншого закладу освіти.

Класики зарубіжної та вітчизняної педагогіки, сучасні науковці досягли чималих успіхів в обґрунтуванні змісту, завдань та способів розумового розвитку дитини-дошкільника. При цьому вони часто спиралися, передусім, на багатий досвід народної педагогіки. Його врахування забезпечує життєздатність наукової концепції дошкільної педагогіки, зберігає і примножує її духовне джерело, зберігає автентичність та самобутність, проте не можемо також ігнорувати умови сучасного технізованого, інформатизованого, урбанізованого суспільства, яке стрімко розвивається і вимагає від людини особливого напруження сил та енергії, потребує специфічних умінь та компетенцій для пристосування до складних реалій сьогодення.

Визначена проблема особливо актуальна в наш час, оскільки за останні десятиліття вітчизняне дошкілля зазнало серйозної руйнації через економічні, політичні та соціальні проблеми. Дитина дошкільного віку сьогодні залишилася практично поза увагою державних освітніх інституцій, а також сім'ї, оскільки остання часто більше переймається проблемами

матеріального характеру, аніж вихованням дітей. Тому не дивно, що проблема інтелектуального розвитку дошкільників посідає чільне місце в науково-методичному доробку та педагогічних дослідженнях і потребує відповідного реагування, посилення її прикладного аспекту.

Майбутнє української нації, її інтеграція в європейський та світовий простір значною мірою залежать від підвищення інтелектуального, творчого й культурного потенціалу молодого покоління, яке формується під впливом модернізованого соціально-культурного середовища. Значну увагу держави до цієї проблеми відображено в низці нормативних документів, у яких визначається стратегія розвитку українського дошкільця, перспективні напрями його удосконалення з урахуванням суспільних викликів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання становлення та розвитку українського дошкільного виховання досить часто ставали об'єктом дослідження українських педагогів. Так сучасний стан та історію розвитку дошкільного виховання в Україні висвітлюють Л.Артемова, А.Богущ, Е.Вільчковський, Т.Поніманська, Т.Пантюк, О.Проскура, М.Стельмахович, Н.Лисенко та ін.

Особливості системи розумового виховання дошкільнят розглядає у своїх працях О.Фунтікова; проблему формування пізнавальних здібностей обґрунтували Л.Проколієнко та О.Проскура; питання диференціації та індивідуалізації дошкільнят у навчально-виховному процесі аналізують Т.Котирло, С.Ладивір; окремі напрями розумового розвитку дитини-дошкільника (мовленнєвого, сенсорного) досліджують А.Богущ, К.Стрюк, К.Крутій, Н.Лисенко, К.Щербакова; діагностика розумового розвитку (Т.Д.Кондратенко, В.К.Котирло, С.А.Ладивір та ін.), особливості пізнавальної діяльності (Л.М.Проколієнко, О.В.Проскура та ін.), виховання й навчання розумово обдарованих дітей (Б.М.Теплов, В.П.Тименко, В.А.Моляко, Т.В.Яценко та ін.), інтелектуальна підготовка до навчання в школі (Л.І.Божович, Ю.З.Гільбух, М.І.Гуткіна, Н.С.Побірченко та ін.), розвиток інтелектуальних здібностей (Л.С.Виготський, П.Я.Гальперін, Л.В.Занков,

О.Я.Савченко та ін.), роль навчання в розумовому розвитку дитини (В.В.Давидов, О.В.Запорожець, Г.С.Костюк та ін.).

Зважаючи на актуальність проблеми, була обрана тема дослідження: **“Розвиток інтелектуальної сфери старших дошкільників в процесі ігрової діяльності”**.

Об’єкт дослідження – інтелектуальний розвиток дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – зміст, методи та прийоми розвитку інтелектуальної сфери старших дошкільників в процесі ігрової діяльності.

Мета дослідження – визначити зміст, проаналізувати й окреслити дидактичний інструментарій розвитку інтелектуальної сфери старших дошкільників в процесі ігрової діяльності.

Гіпотеза дослідження: розвиток інтелектуальної сфери дітей старшого дошкільного віку буде більш ефективним за дотриманням наступних умов:

- впровадження в процес навчання розвивальних технологій;
- оптимального використання в навчально-пізнавальному процесі ЗДО інтелектуально-творчих та дидактичних ігор;
- супроводження навчального процесу систематичною діагностикою рівнів вияву досліджуваного утворення.

Для досягнення поставленої мети передбачено розв’язання наступних **завдань:**

- простежити еволюцію наукових підходів до педагогічних основ розумового виховання в їх історичній зумовленості;
- виявити та обґрунтувати зміст, провідні ідеї, основні методи та засоби інтелектуального розвитку дитини-дошкільника;
- з’ясувати специфіку диференціації та індивідуалізації інтелектуального розвитку дитини-дошкільника;
- теоретично обґрунтувати методику розвитку інтелектуальної сфери старших дошкільників в процесі ігрової діяльності.

Методологічною основою дослідження є положення, що ґрунтуються на: філософії сучасної освіти, виховання та розвитку (В.Андрущенко, І.Зязюн, В.Скотний та ін.), положення про діалектичну взаємодію особистості і суспільства (Л.Виготський, Ж.Піаже, О.Запорожець, Г.Костюк та ін.), концептуальних ідеях українських педагогів-компаративістів з проблем освіти (Н.Абашкіна, О.Вишневський, І.Гуревич В.Кемінь, Л.Пуховська, О.Сухомлинська та ін.), теорії розвитку дошкільної освіти (Л.Артемова, О.Іонова, С.Попиченко, Т.Поніманська, І.Улюкаєва та ін.), доцільності використання вітчизняного й зарубіжного досвіду у сучасній педагогічній теорії та практиці (К.Ушинський, Г.Вашенко, С.Русова та ін.). Дослідження проведено на основі принципів науковості, об'єктивності, наступності, системності.

Теоретично-методологічну основу дослідження складають: системний підхід до розуміння особистості (Б.Г.Ананьєв, Г.С.Костюк, Б.Ф.Ломов, С.Л.Рубінштейн та ін.); діяльнісний підхід у психології (П.Я.Гальперін, В.В.Давидов, О.М.Леонтьєв та ін.); теорія планомірного формування розумових дій та понять (П.Я.Гальперін); концепція ампліфікації, збагачення розвитку дошкільників (О.В. Запорожець); гуманістичний підхід до процесу навчання (А.Маслоу); залежність пізнавальної активності в дошкільному віці від контактів з навколишнім середовищем (О.В.Запорожець, М.І.Лісіна, Д.Б.Годовікова); положення про структуру пізнавальної активності (О.М.Матюшкін); принцип єдності свідомості та діяльності; теоретичні положення про сутність активності особистості, як суб'єкта діяльності (Г.С.Костюк).

Також основу дослідження складають стрижневі положення вітчизняних учених про діяльність, освіту, виховання та розвиток дитини-дошкільника; закони України “Про загальну середню освіту” та “Про дошкільну освіту та виховання”, Національна програма “Діти України”, Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті, що передбачають комплекс заходів, спрямованих на відродження і розбудову національної

системи дошкільної освіти як важливої ланки становлення особистості, у яких важливе місце відводиться інтелектуальному розвитку дитини дошкільного віку.

Для розв'язання окреслених завдань використані наступні **методи**:

- порівняльно-зіставний, історико-ретроспективний, логіко-систематичний аналіз і синтез вітчизняної педагогічної, філософської, психологічної літератури для визначення теоретико-методологічних основ дослідження і здійснення історико-педагогічного аналізу проблеми;
- класифікація, узагальнення педагогічних фактів, ідей, висновків, аналіз науково-педагогічної літератури, законодавчих актів у царині освіти України;
- структурний метод, який виділяє основні складники педагогічного процесу розвитку інтелектуальної сфери старших дошкільників в процесі ігрової діяльності та вдосконалення шляхів оптимальної реалізації цих завдань в українських дошкільних закладах;
- систематизація та узагальнення теоретичних даних, фактів тощо.

Теоретичне значення дослідження полягає у визначенні педагогічних умов розвитку інтелектуальної сфери старших дошкільників в процесі ігрової діяльності. Одержані результати дають можливість поглибити розуміння проблеми розумового розвитку старших дошкільників.

Практична цінність роботи полягає в розробці та впровадженні системи методик, що можуть бути використані у практиці дошкільних навчальних закладів для цілеспрямованого впливу на розвиток інтелектуальної сфери старших дошкільників в процесі ігрової діяльності

Вірогідність результатів дослідження. Достовірність результатів та основних висновків дослідження забезпечується: методологічною й теоретичною обґрунтованістю вихідних положень і використанням методів, адекватних меті та завданням педагогічного дослідження; ретроспективним

аналізом різноманітних джерел: законодавчих документів, науково-педагогічних праць, періодичної преси, документального ресурсу Інтернет.

Експериментальна база дослідження. На базі ЗДО №_____ м._____ проводилося дослідно-експериментальна робота з дітьми старшого дошкільного віку, в якій брало участь 60 дітей. Старша група №1 - 30 дітей – (ЕГ). Старша група №2 – 30 дітей (КГ).

Структура бакалаврської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, шести підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (82 найменування) та додатків на 12 сторінках. Основний текст роботи становить 82 сторінки. Загальний обсяг роботи становить 101 сторінку.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження уможливають формулювання наступних *висновків*:

1. Аналіз наукової літератури у рамках дослідження дає підстави стверджувати, що ідея раннього розумового розвитку дітей дошкільного віку народилася та розвивалася упродовж усієї історії людства. Інтелектуальний розвиток дитини трактувався філософами, педагогами, психологами у тісному взаємозв'язку зі всіма компонентами всебічного розвитку особистості, у тісній єдності з провідними напрямками діяльності особистості. Елементи теорії дошкільної педагогіки почали з'являтися ще в рабовласницьку епоху у зв'язку з потребами суспільства на основі набутого досвіду виховання дітей, узагальненого в історії та традиціях.

2. Розглянуті наукові праці вчених дають нам підстави трактувати інтелектуальний розвиток як здатність цілеспрямовано діяти, раціонально думати й ефективно взаємодіяти з навколишнім світом. Ми відмежовуємо його від понять розумового розвитку, виходячи з міркування, що поняття розуму є загальною характеристикою пізнавальних і творчих здібностей, поняття ж інтелекту – відносно стійкою структурою пізнавальних здібностей, тоді як поняття мислення становить процес пізнавальної діяльності.

3. Важливими і результативними методами інтелектуального розвитку дитини дошкільного віку вважаються:

- гра у різних її формах (імпровізації, рольові, фантазійні, дидактичні, рухливі, конструктивні, виробничі ігри; ігри зображувального й творчого характеру тощо);
- спостереження (як метод діяльності дітей);
- експеримент (зокрема в роботі над проектами);
- різні види дитячих вправ;
- безпосереднє спілкування.

У процесі інтелектуального розвитку дитини важливе місце посідають такі дослідницькі методи, як класифікація, ранжування. Особливу увагу

німецькі педагоги звертають на використання в роботі з дітьми наочних засобів.

4. Дослідження довело, що пріоритетні напрями сучасного українського виховання спрямовані на створення та підтримку психолого-педагогічних умов, які б забезпечували повноцінний психічний та соціальний розвиток дитини-дошкільника; орієнтацію освітнього процесу на особистість дитини, її індивідуальні можливості та зацікавлення; підтримку та збереження фізичного й психічного здоров'я; всебічний розвиток дошкільника із залученням усіх можливих ресурсів; створення інноваційного освітнього середовища, у якому кожна дитина матиме змогу жити, діяти, усвідомлювати та формувати власний життєвий досвід.

5. У другому розділі роботи при проведенні експериментальної роботи ставили за мету: визначити зміни в рівнях сформованості інтелектуального розвитку старших дошкільників після впровадження ігрової розвивальної програми. При проведенні контрольного зрізу ми перевірили рівні сформованості інтелектуального розвитку дітей старшого дошкільного віку. Проведений аналіз результатів свідчить, що порівняно із результатами, які були отримані до формуючого експерименту, значно збільшилась кількість дошкільників, які досягли високого рівня сформованості інтелектуального розвитку. В ЕГ вони становлять 48,7%. Діти, які мають низький рівень інтелектуального розвитку, в цій групі відсутні. Отже, старші дошкільники ЕГ2 показали кращий результат. Показники дітей контрольної групи залишилися майже без змін.

Експериментальна робота підтвердила ефективність використання ігрових розвивальних технологій в навчальному процесі ЗДО, що сприяють інтелектуальному розвитку дітей старшого дошкільного віку.

6. Розбудова системи дошкільного виховання та освіти в Україні потребує сьогодні нових, виважених, науково обґрунтованих підходів для розв'язання проблеми українського дошкілля, що нагромадилися протягом останніх двох десятиліть. Освітні документи у сфері дошкілля вимагають

розробки державних та авторських програм дошкільного виховання, вироблення критеріїв їх експертизи та оцінки на основі психофізичних, соціально-психологічних, педагогічних, гігієнічних вимог, оновлення змісту, форм, методів виховання. Українське дошкілля акцентує увагу на інтелектуальному розвитку дитини, усвідомлюючи, що цей напрям розвитку особливо важливий для усього життя людини. Завдання педагога при цьому – активізувати мислення дітей, зробити сприймання і засвоєння матеріалу свідомим. Сьогодні все частіше мова іде про формування компетенцій, а не знань, умінь чи навичок. Раннє їхнє формування, про що свідчить наше дослідження, є особливо доцільним. У системі сучасного українського дошкільного виховання простежуються нові тенденції:

- організаційно змінюються зміст і форми роботи садків;
- відбувається інтенсивний пошук нових, нетрадиційних підходів, орієнтирів у роботі з дітьми;
- кожен дошкільний заклад робить спробу сформувати власну, неповторну виховну систему з орієнтацією на дитиноцентризм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Амонашвили Ш.А. Шестилетние дети в школе / Ш.А.Амонашвили, Г.А.Сакварелидзе // Сов. Педагогика. - 1972. - № 9. - С.65-74.
2. Баглаєва Н.І. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дошкільнят [Текст] / Н.І.Баглаєва // Дошк. вих. – 2013. – № 7. – С.3–4.
3. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. - К.: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 1999. - 60 с.
4. Белошистая А.В. Развитие математических способностей дошкольников: вопросы теории и практики / Анна Витальевна Белошистая. – М., Воронеж: НПО «МОДЭК», 2004. – 352 с.
5. Біла І.М. Розвиток пізнавальної діяльності дошкільників / І.М.Біла. - Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В. С., 2012. - 120 с.
6. Блехер Ф. Н. Дидактические игры и занимательные упражнения в первом классе. – М.: Просвещение, 1964. – 184 с.
7. Бондаренко А.К. Дидактические игры в детском саду. - М.: Просвещение. -1991.- 160 с.
8. Брежнева О.І. Формування пізнавальної активності / О.І.Брежнева // Дошкільне виховання. - 2015. - №2. - С.12-14.
9. Бугастова І.А. Гра як засіб підготовки дитини до школи // Журнал для батьків. - 2013. - № 1. - С.17-20.
10. Ватаманюк Г.А. Інтелектуальна гра, як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності дошкільників / Г.А.Ватаманюк // Журнал для батьків. - 2014. - № 6. - С.40-43.
11. Венгер Л. Игры и упражнения для развития умственных способностей детей дошкольного возраста. - М., - 1991.
12. Вільчковський Е.С. Критерії оцінювання стану здоров'я, фізичного розвитку та рухової підготовленості дітей дошкільного віку. К.: ІЗМН, 1998. 64 с.
13. Вороб'єва Т.А., Крупенчук О.И. Мяч и речь: игры с мячом для развития речи, мелкой моторики и общей моторики. СПб: КАРО. - 2003. - 96 с.

- 14.Вороніна Т.В. Що? Де? Коли? У співпраці з родиною формуємо в дітей пізнавальні інтереси. / Т.В.Вороніна // Дитячий садок. - № 2 (50) січень. - 2011. - С.8-11.
- 15.Выготский Л.С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка. / Л.С.Выготский / - Психология развития. СПб - М. - Харьков – Минск. - 2001.
- 16.Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. - М. - 1967. – 235 с.
- 17.Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под. ред. В.В.Давидова. -М.: Педагогика, 1991. - 480 с.
- 18.Газман О.С. Неклассическое воспитание. От авторитарной педагогики к педагогике свободы. /О.С.Газман / — М.: МИРОС, 2002. — 296 с.
- 19.Гальперин П. Я. Формирование начальных математических понятий [Текст] / П.Я.Гальперин, Л. С.Георгиева // Теория и методика развития математических представлений у дошкольников: хрестоматия в 6 частях. – М.: СПб, 1994.– Ч. 3. – 312 с.
- 20.Гончаренко С. Український педагогічний словник. - К.: Либідь, 1997. – 378 с.
- 21.Гребенщикова Е.А. История зарубежной дошкольной педагогики. - М.: Просвещение. - 1986.- 464с.
- 22.Даниленко Л. Інноваційна педагогіки: до практики через теорію (з нотаток науковця) / Л.Даниленко // Дошкільне виховання. - 2014. - №1. - С.38-40.
- 23.Демидова А.С. Формуємо пізнавальну самостійність у старших дошкільників. / А.С.Демидова // Дошкільне виховання. - 2015. - №10. – С.21-23
- 24.Дичківська І. Розвивати інтелектуальну обдарованість. Технології раннього навчання глена Домана // Палітра педагога. - 2014. - №2.- С.7-10.
- 25.Долинна О., Низковська О. Організована навчально-пізнавальна діяльність дітей у дошкільному закладі / О.Долинна, О.Низовська // Вихователь-методист дошкільного закладу. - 2013. - № 7. - С.14-16.

- 26.Дубогай О.Д., Пангелов Б.П., Фролова Н.О., Горбенко М.І. Інтеграція пізнавальної та рухової діяльності в системі навчання і виховання школярів. К.: Оріяни, 2001. 152 с.
- 27.Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія: Навч. пос. / Т.В.Дуткевич - К.: Центр учбової літератури, 2011. - С.71 - 74.
- 28.Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г.Кремень. - К.: Юрінком Інтер, 2008. - С.139.
- 29.Забродський М.М. Вікова психологія. - К.: МАУП, 1998. - 92 с.
- 30.Задесенець М.П. Вікові особливості розвитку дітей і формування їх особистості. - К.: "Вища школа", 1978.
- 31.Закон України "Про дошкільну освіту" - К.: Ред. журналу "Дошкільне виховання", 2001. – 55 с.
- 32.Запорожец А.В. Значение ранних периодов детства для формирования детской личности / А.В.Запорожец // Принципы развития в психологии / А.В.Запорожец. - М.: Мысль, 1978. - С.243-267.
- 33.Зеньковський В.В. Психологія дитинства. - М., 1998. - С.378-380
- 34.Калмыкова З.И. Обучение и развитие, материалы к симпозиуму / З.И.Калмыкова. - М.: Просвещение, 1966. - С.11-12.
- 35.Козловский О.В. Открой в себе гения. - Донецк: ООО ПКФ 2БАО», 2005. – 736 с.
- 36.Кольцова М.М., Рузина М.С. Ребёнок учится говорить. Пальчиковый игротренинг. Екатеринбург: У-Фактория, 2005. 224 с.
- 37.Концепція дошкільного виховання в Україні (проект). - К.: Освіта, 1993. - 16 с.
- 38.Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С.Костюк. - К., 1986.
- 39.Костюк Г.С. Избранные психологические труды [Текст] / Г.С.Костюк – М.: Педагогика, 1988. – 304 с.

- 40.Кудикіна Н.В. Гра: феноменологічна та педагогічна характеристики [Електронний ресурс]: [наукове фахове видання] / Н.В.Кудикіна // Освітологічний дискурс - 2013. - №1. - С.41-43
- 41.Кудикіна Н.В. Психологія та педагогіка гри. - Відкритий урок: Розробки. Технології. Досвід. - 2015. - №6. - С.27-50.
- 42.Кулачківська С.Є. Я - дошкільник / С.Є.Кулачківська, С.О.Ладивір. -К.: Нора-принт, 2003. - С.68 - 80.
- 43.Лаврентьєва Г. Розвивальне предметно-ігрове середовище: Європейський досвід та новітні підходи // Палітра педагога. - 2001. -№ 4. - С.11-13.
- 44.Ладивір С.О. Дарувати радість пізнання / Світлана Ладивір // Дошкільне виховання. - 2013. - №10. - С.4-5.
- 45.Ладивір С.О. Пізнавальний розвиток: пошук ефективних шляхів // Дошкільне виховання. - 2015. - №12. - С.7-9.
- 46.Лесскис И., Лисютенко О., Прочухаева М. Групповая игротерапия: Рекомендации для психологов и педагогов // Дошкольное воспитание. - 2002. - № 4. - С.33-38.
- 47.Леушина А.М. Формирование элементарных математических представлений у детей дошкольного возраста [Текст] / А.М.Леушина. – М.: Просвещение, 1974. – 368 с.
- 48.Литвиненко І.М. Багатоканальна діяльність - засіб розвитку пізнавальної активності. / І.М.Литвиненко // Дошкільне виховання. - 2015. - №5. - С.22 - 24.
- 49.Литвиненко І.С. Формування пізнавальної активності як засіб розвитку індивідуальності дошкільників: Дис. канд... психол. наук: 19.00.07 / Ірина Сергіївна Литвиненко // Миколаївський держ. педагогічний ун-т. - Миколаїв, 2002. - 191 с.
- 50.Макаренко А.С. Гра // Твори в 7 т. - К.: Радянська школа. - 1954. - Т.4. - С.366-376.
- 51.Маланов С.В. Психологические механизмы мышления человека: мышление в науке и учебной деятельности, учеб. пособ. / С.В.Маланов. -

- М.: Изд-во Московского психолого-социального ин-та; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2011. - С.83-85.
- 52.Мамон В. Г. Розвиток логіко-математичної компетентності дошкільників за допомогою паличок Кюізенера та блоків Д'єнеша / В.Г.Мамон, І.А.Яблонська. А.Л.Половець // Дошкільний навчальний заклад. - 2014. - № 3. - С.21-24.
- 53.Михайлова З.А. Теория и методика развития математических представлений у дошкольников: [Хрестоматия. 1 и 2 части] / З.А.Михайлова, Р.Л.Непомнящая. – Санкт-Петербург: Изд-во: Фирма Икар, 1996. – 138 с.
- 54.Немов Р.С. Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. 4-е изд. М.: Владос, 2003. - 640 с.
- 55.Парамонова П.А., Ушакова О.С. Воспитание и обучение детей 6 года жизни. - М.: Просвещение. - 1988. – 72 с.
- 56.Педагогические взгляды деятелей дошкольного воспитания конца XIX – начала XX в. // История педагогики. – Гл. 18. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gala-d.ru/parts/1099-part18.html>
- 57.Педагогічний словник /За ред. М.Д.Ярмаченка. - К.: Пед. думка, 2001. - 514 с.
- 58.Петерсен Л.Г. Математика для дошкольников. Раз – ступенька, два – ступенька / Л.Г.Петерсон, Н.П.Холина – М. : Педагогика, 1996. – 96 с.
- 59.Плахотников С.П. Що робити з дитячими питаннями? / С.П.Плахотников // Дитячий садок. – 2015. - №6. - С.19-21
- 60.Плетеницька Л.С. Логіко-математичний розвиток дошкільників (за програмою «Дитина в дошкільні роки») [Текст] / Л.С.Плетеницька, К.Л.Крутії – 2-е вид., стереот. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2014. – 156 с.
- 61.Поддьяков А.Н. Умственное развитие и принцип дифференциации / А.Н.Поддьяков // Вопросы психологии. - 2011. - № 2. - С.174-177.

- 62.Поддьяков Н. Н. Мышление дошкольника [Текст] / Н.Н.Поддьяков. – М.: Педагогика, 1977. – 227 с.
- 63.Поніманська Т.І. Основи дошкільної педагогіки: Навчальний посібник. - К.: Абрис, 1998. - 448 с.
- 64.Проколієнко Л.М. Формування допитливості у дітей дошкільного віку / Л.М. Проколієнко (Бібліотека для батьків) - К.: Рад. школа, 1979. - 88 с.
- 65.Психология. Словарь / Под общ. ред. А.В.Петровського, М.Г.Ярошевского. - 2-е изд., испр. и доп. - М.: Политиздат, 1990. - 494 с.
- 66.Путляева Л.В. О развитии мышления / Л.В.Путляева // Дошкольное воспитание. - 2006. - № 5. - С.35-38.
- 67.Путляева Л.В. Мышление в дошкольном возрасте / Л.В.Путляева // Дошкольное воспитание. - 2009. - №7. - С.12-14
- 68.Самаріна В.В. Система роботи з впровадження технології саморозвитку М.Монтессорі в дошкільних навчальних закладах. - Тернопіль: Мандрівець, 2011. - 419 с.
- 69.Степанова Т. М. Індивідуалізація і диференціація навчання математики дітей старшого дошкільного віку [Текст]: [монографія] / Т.М.Степанова. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – 208 с.
- 70.Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. / редкол.: О.Г.Дзевєрін (голова), М.М.Грищенко, С.П.Заволока, О.В.Киричук, В.В.Лазаревський, О.П.Савченко, В.З.Смаль, Г.І.Сухомлинська, М.В.Черпінський. - К.: Рад. шк., 1976-1977.
- 71.Тупичкина Е.А. Педагогические средства психогигиены интеллектуальной деятельности старших дошкольников //Славянская педагогическая культура. - 2007. - №6. - С.166-168.
- 72.Усова А.П. Роль игры в воспитании детей. - М., 1976. - 289 с.
- 73.Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: в 6-ти т. Т. 5 / Сост. С.Ф.Егоров. - М.: Педагогика, 1990. - 528 с.
- 74.Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори / К. Д. Ушинський. – К.: Рад. школа, 1983. – Т. 2. – 350 с.

- 75.Фрейлах Н.И. Методика математического развития [Текст] / Наталья Ивановна Фрейлах. – М.: ИД«ФОРУМ» : ИНФРА-М, 2006. – 208 с.
- 76.Фунтикова О.А. Теоретические основы умственного развития дошкольников / О.А.Фунтикова. – Симферополь: Таврида, 1999. – 304 с.
- 77.Чмелева Е.В. И.А.Сикорский о развитии интеллекта детей раннего и дошкольного возраста // Педагогіка. - 2003. - №10. - С.67-72.
- 78.Чуприкова Н.И. Умственное развитие: принципы дифференциации / Н.И.Чуприкова. - СПб.: Питер, 2007. - 448с.
- 79.Шах Т.Г, Лукащук М.І., Шпирковська Л.В., Чегус О.В. Пізнавальний потенціал дошкільника. Вивчення та розвиток. Практична психологія та соціальна робота. К., 2014. - № 1(106). - С.46-52.
- 80.Шильцова Л.М. Гра для першокласників // Дошкільне виховання - 2013. - №5. - С.18-22.
- 81.Шумей Л.Т. Маленькі дослідники. Організація пошуково-дослідницької діяльності дітей / Л.Т.Шумей, Т.В.Сергеева, // Палітра педагога, 2014. - №5. - С.15-18.
- 82.Эльконин Д.Б. Психология игры. /Д.Б.Эльконин/ - М.: Педагогика, 1978.